

Virtualus choras: ištakos ir premjera Lietuvoje

Ingrida ALONDERĖ
Laima
BUDZINAUSKIENĖ

Lietuvos muzikos ir teatro
akademija

ANOTACIJA. Straipsnyje nagrinėjamas virtualaus choro atsiradimas, apžvelgiama JAV kompozitoriaus Erico Whitacre'io (g. 1970) kūryba, aptariamas pirmą kartą Lietuvoje įgyvendintas projektas „Virtualus choras. Lietuva“. Pagrindinis dėmesys skiriamas virtualių chorų meniniams ir techniniams sukūrimo darbams, projektų Lietuvoje pristatymui. Straipsnio objektas – virtualus choras, jo ypatumai ir apraiškos užsienyje bei Lietuvoje. Straipsnio tikslas – atskleisti virtualaus choro ypatumus; uždaviniai – išanalizuoti naują kūrinių chorui atlikimo galimybę, aptarti ryškiausių virtualaus choro pavyzdžius, atlikti jų interpretacines analizes. Susipažinus su literatūra, išanalizavus Whitacre'io virtualius chorus, keliamas klausimas: ar įmanoma tokio pobūdžio projektą sukurti Lietuvoje. Publikacijoje taikomi aprašomasis, lyginamasis, komparatyvistinis, interpretacinės analizės, empirinis ir taikomasis tyrimo metodai.

REIKŠMINIAI

ŽODŽIAI:

virtualus choras,
Ericas Whitacre'is,
„Virtualus choras.
Lietuva“,
Juozas Gudavičius,
„Kur giria žaliuoja“.

1. Virtualus choras. Atsiradimo prielaidos ir idėjos autorius

Chorinis dainavimas kaip žodžių ir muzikos sintezė – viena žinomiausių meno sričių. Kaip kolektyvinio atlikimo menas, savo prigimtimi jis yra masinis menas. Chorinis dainavimas organiškai įsilieja į visuomeninį gyvenimą ir yra neatskiriama visos kultūros sudedamoji dalis. „Chorai mobilizuoja ir jungia žmones aktyviai kūrybinei veiklai, vieni-ja jų mintis, jausmus ir valią“ (Mačikėnas 1981: 4).

Plačiai populiarindami pasaulio tautų liaudies dainas, klasikų ir šiuolaikinių kompozitorių kūrinius, chorai atlieka didelį vaidmenį žmonių meninio, muzikinio auklėjimo baruose. Mūsų tautos istorija rodo, kad nė vienas stambesnis kultūrinis renginys neapsiėjo be chorų: jie buvo ir yra įvairių švenčių, žymių istorinių datų ir svarbių politinių įvykių minėjimų puošmena. Muzikos istorijos faktai rodo, kad ne vienas žymus menininkas savo profesinį kelią pradėjo būtent dainuodamas chore.

Žodis *choras* turi labai daug reikšmių:

- ◆ muzikos kūrinys dainininkų kolektyvui; atskiras žanras (daina, choralas, madrigalas, motetas) arba didesnės apimties kūrinio dalis;
- ◆ dainininkų kolektyvas;
- ◆ giesmininkų vieta bažnyčioje, katedroje;
- ◆ rūmų reprezentacinės salės galerija (balkonas);
- ◆ choristais vadinami antikinio teatro dainininkai ir šokėjai (Ambraziejus 2000: 249).

XX a. sparti technologijų pažanga iš dalies prisidėjo prie įvairių naujų muzikinių formų atsiradimo ir jų panaudojimo išskirtinių atlikimų metu. Elektronika suvaidino svarbų vaidmenį muzikos raidoje¹. Tradiciniam chorui, įprastai stovinčiam scenoje ir tik minimaliai judančiam atlikimo metu, vis dažniau taikomas naujoviškas požiūris: greta vokalo imta naudoti fonogramas, šviesų efektus, choristai turėjo išmokti ne tik dainuoti, bet ir dainuodami šokti ar vaikščioti². Chorų koncertų metu naudojamos įvairios instaliacijos, rodomi vaizdai ar net kino filmai³. Šiuolaikinės medijos, siūlančios savo produktus, dabar nėra tik „komunikacijos kanalai“, jos veikia kaip tarpininkai, sukuriantys kultūrinį foną, kuriame klausytojai drąsinami išgyti ypatingas tapatybes: medijos sukuria „gamybos technologijas“, skirtas tiems, kas nori susikurti naują, kitokį, įvaizdį ar patobulinti senąjį. Virtualus choras – vienas tokios realizacijos pavyzdžių.

Virtualaus choro pradininkas Ericas Whitacre'is (g. 1970) apibūdina jį kaip choro dainininkų sukurtą visuotinį reiškinių, kuris iš viso pasaulio suburia žmones, mylinčius muziką ir gebančius pažvelgti į chorinį dainavimą šiuolaikiškai. Pasak internetinės

- 1 Negirdėti sąskambiai patraukė tokius kompozitorius kaip Johną Cage'ą (1912–1992), Edgarą Varėse'ą (1883–1965) ar Karlheinzą Stockhauseną (1928–2007). Nuo 1970-ųjų kompiuterių naudojimas įsimenant, perdirbant ir žaidžiant ištisomis kompozicijomis pradėjo naują inovatyvią muzikos kūrimo kryptį. Pavyzdžiui, Steve'as Reichas (g. 1936) „žaidė“ impulsais – į kompoziciją sudėdavo du tokius pačius muzikinius modelius, tik nevienodo greitumo (Giford). XX a. muzikoje buvo naudojami ne tik visi įmanomi garsai ir triukšmai, bet net ir mikrofonais sustiprinti žmogaus smegenų impulsai ar tolimų galaktikų virpesiai.
- 2 Pavyzdžiui, Bronius Kutavičius (g. 1932) panaudojo įvairius teatrinis efektus – neįprastą atlikėjų išsidėstymą salėje aplink klausytojus ar susodintus scenoje ratu. Dalis Kutavičiaus partitūrų yra geometrinės formos (rato, kvadrato, kryžiaus, akies), pavyzdžiui, oratorijoje „Magiškas sanskrito ratas“ II dalis partitūroje nurodyta saulės formos, VI – žvaigždės. Oratorijoje „Iš jotvingių akmens“ dainininkams reikia judėti partitūroje nurodytomis kryptimis ir dainuoti. Vidmantas Bartulis (g. 1954) pats pasirodo scenoje ir atlieka vieną svarbesnių vaidmenų: kamerinėje operoje „Pamoka“ teatriškai diriguoja dainuojantiems aktoriams, virtualiam orkestrui ir pan.
- 3 Karlo Jenkinso (g. 1944) mišų „The Armed Man“ („Ginkluotas žmogus“) atlikimo metu yra rodomas filmas „The Armed Man“, režisuotas Hefino Oweno (Jenkins). Čia choras atlieka modernias mišias ir įprasmina rodomus karo vaizdus.

enciklopedijos *WhatIs*, virtualus choras – tai geografiškai išsibarsčiusių dainininkų kolektyvas, atliekantis chorinį kūrinį. Atskiros partijos (soprano, alto, tenoro ir boso) įrašomos save filmuojant, o vėliau kompiuterinėmis programomis suvedamos į vieną garso takelį ir sukuriamas vaizdo klipas. Kultūrinių pokalbių publicistė Laura Coccocia rašo paprasčiau: virtualus choras sukuriamas, kai iš visų dainininkų vaizdo įrašų sumontuojama graži vizualizacija. *The Angel Band Project* svetainėje rašoma, jog virtualus choras – tai projektas, leidžiantis dainuoti bet kokio išsilavinimo ir skirtingų pažiūrų žmonėms.

Whitacre'į įkvėpė jo kūrybos gerbėja Britlin Losee, kuri sudainavo jo chorinės kūrybos dainą ir įkėlė vaizdo įrašą į *YouTube* („Sleep“ – Eric Whitacre). Tada Whitacre'ui gimė sumanymas sukurti virtualų chorą, kuris būtų pasiekiamas bet kokio amžiaus, socialinių sluoksnių žmonėms. Tai buvo tarsi pareiškimas skirtingoms tautoms surasti bendrą kalbą per chorinį dainavimą, kur visi gali dainuoti.

Atsiradus virtualiam chorui, šia idėja imta remtis vis dažniau. Chorų dirigentai, projektų organizatoriai pradėjo kurti naujovišką chorą ir dalytis su pasauliu. Dawnas Marie Edwardsas (g. 1975) 2015 m. liepos mėnesį įgyvendino virtualaus choro sumanymą: į dainos „We are one Mitakuye–Oyasin“ („Mes esame vienas, mes visi susiję“) atlikimą įtraukė Pietų Dakotos (JAV) vaikus. Šis socialinis projektas subūrė vaikus su skirtinga dainavimo patirtimi. Mažieji buvo renkami iš visos Pietų Dakotos, įrašomi ir nufilmuojami specialia profesionalia technologine įranga (mikrofonai, kameros, apšvietimas). Dalyvavo daugiau kaip 200 vaikų nuo 2 iki 18 metų. Dainavimui akompanavę 27 instrumentai (smuikas, altas, violončelė, kontrabosas, arfa, fleita ir 21 skirtingas būgnas) taip pat buvo nufilmuoti studijoje. Rezultatas – profesionaliai parengtas vaizdo įrašas. Vaikų choras, kompiuteriu išlyginus balsus, skamba švariai ir maloniai. Skaidrus vaikų dainavimas ir instrumentų skambesys sukuria autentiškų indėnų melodijų įspūdį. Dainos žodžiai yra paimti iš Pietų Dakotos indėnų genties dainos. Aranžavo ir chorui pritaikė Dawnas Marie Edwardsas, Kevinas Steveras ir Sequoia Crosswhite'as. „We are one Mitakuye–Oyasin“ kompozicijos pavadinimas sudarytas iš dviejų kalbų žodžių: anglų „we are one“ – „mes esame vienas“ ir Šiaurės Amerikos indėnų lakotų genties: „mitakuye – oyasin“ – „viskas yra susiję“ („Elan of life“). Ši kompozicija yra tarsi žinutė, skirta skleisti meilę ir harmoniją pasauliui, kuriame visi lygūs.

Dar vieną virtualaus choro projektą organizavo vienuolės karmelitės. Giesmę „Nada Te Turbe“ moterų chorui aranžavo kompozitorė vienuolė Claire Sokol (g. 1954). 93 vienuolės iš 24 šalių sudainavo giesmę „Nada Te Turbe“ (lot. „Tegul niekas tavęs netrukdo“), skirtą šv. Teresės (St. Teresa of Avila) 500-osioms gimimo metinėms. Projektas įgyvendintas 2014 m. spalio mėnesį. Joms akomponavo Sietlo (JAV) St. James (Šv. Jokūbo) katedros orkestras. Vaizdo klipe – vienuolės ir dirigentas James'as Savage (g. 1960)

(„Nada Te Turbe“ – A Virtual Choir of Carmelites). Šis projektas sulaukė daug dėmesio vien dėl to, jog dainuoja tik vienuolės. „Nada Te Turbe“ atlieka keturbalsis moterų choras: I, II sopranai ir I, II altai. Įrašė girdimas puikus balsų derėjimas ir gražus chorinis skambėjimas, natūralus balsų vibravimas. Diapazonai neplatūs, kompozicija gana paprasta, faktūra homofoninė, todėl svarbiausia buvo darnūs akordų sąskambiai. Vienuolių karmeličių chorui pavyko tai įgyvendinti. Skamba labai pakylėtai ir šviesiai. Orkestras puikiai akompanuoja ir užpildo kompoziciją.

Virtualus choras „Soma Christou“ (gr. Kristaus kūnas) – JAV stačiatikių idėja, parodyta 2014 m. balandžio mėnesį (Dominic de Souza. Virtual Choir of 90 Voices Sing Hounting „Soma Christou“ Hymn). Kūrinių aranžavęs kompozitorius Tikey Zes (g. 1927) sugalvojo suburti Amerikos ortodoksus, kad šie sugiedotų himną „Soma Christou“. Iš viso gieda 90 žmonių iš Amerikos. Projektu norėta atlikti vienintelį išlikusį senosios graikų ortodoksų chorinės muzikos kūrinių ir atgaivinti tradicijas. Kompozicija homofoninės faktūros, skirta mišriam keturių balsų chorui. Atlikimas profesionalus, nors įrašė girdėti balsų nederėjimas, vietomis ne visai tikslios intonacijos. Šiuo atveju akivaizdi darbo su surinktais įrašais svarba. Kokybę gali nulemti garso režisieriai, suvedinėdami ir apdorodami balsų takelį.

Virtualūs chorai buvo sukurti šv. Kalėdų ir Jėzaus Kristaus gimimo tematika. Pirmasis – 2011 m. gruodžio mėnesį *YouTube* svetainėje paviešintas JAV Katalikų Bažnyčios 180-ies žmonių choras iš viso pasaulio (Liquid Church Virtual Christmas Choir), dainuojantis kalėdinę giesmę „Tyli naktis“ (angl. „Silent Night“). Antrasis – 2013 m. gruodžio mėnesį paskelbtas „Cantores Connexi“ vaizdo įrašas, kuriame specialiai susibūręs virtualus choras atlieka giesmę „Tyli naktis“. Iš viso – 34 dainininkai iš skirtingų šalių. Du skirtingi atlikimai. Pirmajame šešis kartus daugiau žmonių dainuoja tradicinę giesmę, skirtą keturių balsų mišriam chorui. Įrašė girdėti, kad tariant nuolat nesutampa skiemenų pradžios ir pabaigos, dažnas neintonavimas ir detonavimas. Garso takelis sumontuotas labai atmetinai. Neaišku, ar tuo norėta parodyti natūralų atlikimą, taip kaip buvo įrašyta, ar nebuvo galimybių, reikiamos technikos ar profesionalių garso režisierių, kurie sutvarkytų, bent kiek sulygintų garso takelius. Antrasis virtualaus choro vaizdo įrašas tvarkingesnis ir profesionalesnis. Galbūt tą lėmė mažas dainininkų skaičius. Kalėdinę giesmę aranžavo Patrickas Williamsas (g. 1939), ji atliekama anglų ir vokiečių kalbomis. Šis choras dainuoja aštuoniais balsais: I, II sopranas, I, II altas, I, II tenoras ir I, II bosas. Faktūra homofoninė, diapazonai platūs – taigi partijos gerokai sudėtingesnės nei pirmojo virtualaus choro dainininkų, atlikusių tradicinę keturių balsų giesmę. Abu atlikimai skamba šventiškai ir pakylėtai. Vienas žavus žmonių įvairove, paprastumu bei natūralumu, kitas atiduoda duoklę profesionalams ir profesionaliesnio lygio chorinei muzikai.

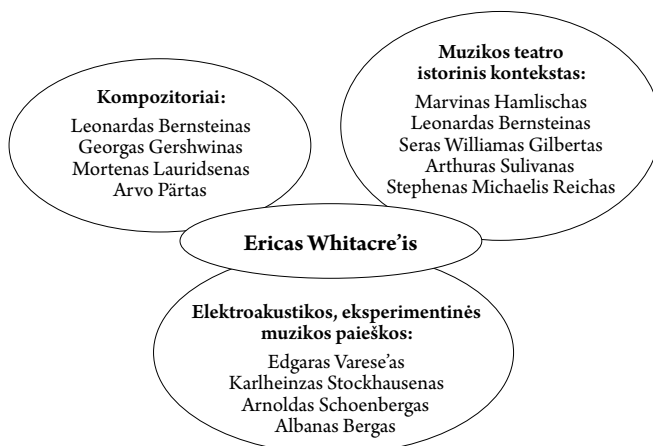
Virtualus choras pasaulyje – gyva idėja, besiplečianti ir varijuojanti skirtingais pavidalais. Dainuoja šalys ir tautos, pasirenkamos įvairiausios dainos atitinkamai progai, pasitelkiami instrumentai ar net visas orkestras, o visus netikslumus padeda ištaisyti technologijos, tad lieka pats geriausias variantas.

2. Erico Whitacre'io veikla, chordinė kūryba ir virtualūs chorai

Ericas Whitacre'is – kompozitorius, dirigentas, novatorius, oratorius bei sėkmingas savo geriausių įrašų platintojas. Jo chordinė muzika yra viena populiariausių ir dažnai atliekamų visame pasaulyje. Whitacre'is savo muzikinę karjerą pradėjo Nevados universitete Las Vegase: čia studijavo kompoziciją pas ukrainiečių avangardo kompozitorių Virko Bailey'ų (g. 1938) ir chordinį dirigavimą pas Davidą Weillerį (g. 1943).

Whitacre'is kompozicijos magistro darbą apsigynė Juilliardo (JAV) mokykloje. 2007 m. jis pelnė „Grammy“ apdovanojimą už geriausių chordinės muzikos atlikimą albume „Cloudburst and Other Choral Works“, o 2012 m. „Grammy“ apdovanotas albumas „Light and Gold“.

Whitacre'io kūrybai turi įtakos kitų kompozitorių kūriniai, teatro muzikos kontekstas, elektroakustinės, eksperimentinės muzikos paieškos. Kūrybos kontekstą iliustruoja ši schema⁴:

Whitacre'io kūryba pirmiausia yra siejama su kompozitoriais Leonardu Bernsteinu (1918–1990), Georgu Gershwinu (1898–1937), Mortenu Lauridsenu (g. 1943) ir Arvo Pärtu (g. 1935), kurie labai skiriasi savo kūryba ir muzikine technika. Visi šie

4 Schema sudaryta remiantis Eric Whitacre, *Research Contexts for Sound and Vision*.

kompozitoriai daug dėmesio skiria žodžiams, jų reikšmei ir sąveikai kartu su muzika. Tai svarbiausias dalykas kuriant chorinę, vokalinę muziką. Pārto stiliaus įkvėpimo šaltinis – Renesanso ir viduramžių muzika, ypač giesmės. Muzikos stilius dažniausiai grįstas griežtais, minimalistiniais principais. Dažnas matematiškai tikslus ryšys tarp vienos muzikinės vokalinės linijos ir kitos. Whitacre'io kūryboje taip pat reikšminga kiekvieno ilgumo nata, jai būdingas minimalizmas. Gershwinas savo kūriniuose derino afroamerikietišką džiazą ir europietišką muziką, jo kūryboje svarbiausia ritmas ir melodija. Jo laisvos interpretacijos, naujoviškas muzikos ir žodžių supratimas padarė didelę kūrybinę įtaką Whitacre'ui. Lauridsenas yra vienas iš unikaliausių šiuolaikinių amerikiečių chorinės muzikos kūrėjų. Jo muzikos skambesys neaprepiamas, neapibrėžtas: viduramžių ir Renesanso muzikos pavyzdžiu komponuojami madrigalai, motetai skamba naujoviškai, nestandartiškai, atonaliai. Tiek Lauridseno kūryba, tiek ir Whitacre'io muzika pulsuoja naujovėmis, garso lyrika, atonalumu. Whitacre'is stengiasi išnaudoti ir įvairią naują muzikos kūrimo techniką: minimalizmą (kūrinyje orkestrui „Equus“), sonoriką (kūriniuose chorui „With a lily in your hand“, „When David Heard“ ir kt.), elektroakustinį skambesį, vizualines priemones, internetą – virtualūs chorai sujungia gyvą choro dainavimą ir *skype* programą, per kurią atliekamas tas pats kūrinys.

Teatro muzika turėjo didelę reikšmę formuojantis Whitacre'io muzikos garsui, erdviškumui, kitokiam nesceninių kūrinių supratimui. Kiekvienas jo kūrinys istoriją pasakoja kaip teatre. Didžiausią įtaką padarė libretų autoriaus Williama Gilberto (1836–1911) ir kompozitoriaus Arthuro Sulivano (1842–1900) duetas, su humoru, patosu pristatęs pasauliui turinio ir formos naujoves, tiesiogiai paveikusias XX a. muzikinio teatro plėtrą ir Whitacre'io kompozicijų vizualizacijos idėjas.

Whitacre'is priskiriamas postmoderninės muzikos kūrėjams, jo kūrybą galima atpažinti iš savitos sudėties akordų, kurie yra vadinami *Whitacre chords*: naudojama tik dalis trigarsio, nuo kurio toliau, pridėdant garsą po garso, sudaromas akordas. Šis savitas komponavimo stilius turi progresiją ir yra vadinamas *pridėtų tonų akordais*. Pateikiamas *pridėtų tonų akordo* pavyzdys (1 pav.).

1 pav. Eric Whitacre, „Lux Aurumque“,
1–2 taktai

Adagio, Molto Legato (♩ = 60-66)

p < *mp* > *p*

SOPRANO
ALTO
TENOR
BASS

Lux, _____

Lux, _____

Lux, _____

Lux, _____

Virtualus choras – vienas iš Whitacre'io įvairios kūrybos pavyzdžių. Gavęs pirmąjį vaizdo ir garso įrašą iš atlikėjos Britlin Losee („Sleep“ – Eric Whitacre), Whitacre'is nusprendė pasidomėti, ar ir kiti dainininkai norėtų dalyvauti kuriant virtualų chorą. 2009 m. kompozitorius pasiūlė žmonėms sudainuoti jo chorinę kompoziciją „Lux Aurumque“. Savo *YouTube* puslapyje kompozitorius ir idėjos autorius įdėjo natas, mokomuosius vaizdo įrašus, kaip įrašyti partijas, ir įrašą, kuriame pagal fortepijonu grojamą muziką pats diriguoja savo kūrinį „Lux Aurumque“. 2010 m. kovo 23 d. choras debiutavo. Šio virtualaus choro pasirodymo įrašą *YouTube* peržiūrėjo beveik 5 mln. žmonių (Eric Whitacre's Virtual Choir – „Lux Aurumque“).

Daugelis pirmojo virtualaus choro dainininkų savo partijas atliko miegamuosiuose, stovėdami prie paukščių narvų, svetainėse, prie kompiuterių, o tai sukėlė problemų garso komandai. Pasak Whitacre'io, pirmajame sujungtame įrašė dainininkai „skambėjo kaip krūva girtų „zombių“, tačiau būdamas projekto vyriausiuoju prodiuseriu jis nusprendė norįs, kad kiekvieno balsas būtų išgirstas (*Leading the world in song – virtuality*). Taip kompozitorius įgyvendino projektą, kuris galiausiai tapo *Virtualiu choru 1.0*, jį atliko 185 dainininkai iš 12 šalių: Austrijos, Argentinos, Kanados, Didžiosios Britanijos, Vokietijos, Airijos, Naujosios Zelandijos, Filipinų, Singapūro, Ispanijos, Švedijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų. Whitacre'is sakė: „Nenuostabu, kad šis projektas sulaukė didžiulio susidomėjimo ir palaikymo. Manau, sėkmės paslaptis ta, kad buvo suteikta galimybė pasireikšti kiekvienam – nei amžiaus skirtumai, nei didelis atstumas nesukliudė siekti užsibrėžto tikslo. Galima nemėgti choro muzikos, konkretaus kūrinio ir jo autoriaus, tačiau nesižavėti tokia idėja turbūt neįmanoma“ (*Žymų archyvai: virtualus choras*).

Iš viso Whitacre'is yra sukūręs keturis virtualius chorus. Kiekvieną kartą jų dainininkų skaičius augo, virtualų chorą keitė naujos muzikos išraiškos priemonės, eklektiškai miksuojami garsai ir vaizdai; ši meno forma dar labiau išplėsta dėl socialinių tikslų: siekta pritraukti nedainuojančius žmones, paremti Afrikos vaikus ar tiesiog atgaivinti chorines tradicijas. Iš pradžių virtualūs chorai buvo tik *a cappella*, tačiau vėliau jau girdime instrumentus ar net orkestrą, įrašytą elektroninę muziką, kompiuterinius efektus. Antrame virtualiame chore (2011 m. Virtual Choir 2.0 – „Sleep“) jau buvo 2 052 dainininkai iš 58 šalių, trečiajame (2012 m. Virtual Choir 3.0 – „Water Night“) – 3 746 balsai iš 73 šalių ir ketvirtame, rekordiniame (2012 m. Virtual Choir 4.0 – „Fly To Paradise“), – 5 905 dainininkai iš 101 šalies (Eric Whitacre's Virtual Choir).

Antrojo virtualaus choro premjera įvyko TED (*Technology, Entertainment, Design*) konferencijos metu, jį transliavo daugelis radijo stočių, JAV nacionalinė televizija (Eric Whitacre. Virtual Choir 2: „Sleep“). Trečiasis virtualus choras skambėjo „Titaniko“

100-osioms žūties metinėms paminėti. Šis choras taip pat buvo rodomas ant Londono Tūkstantmečio tilto 2012-ųjų olimpinėjų ir parolimpinių žaidynių garbei.

Ketvirtojo virtualaus choro projektas buvo įgyvendintas iš dalies finansuojant „Kicks-tarter“ kompanijai, kuri paleido virtualų chorą kartu su kompanija „DCINY / Soaring Dreams“. „Fly To Paradise“ istorija šiek tiek skiriasi nuo ankstesnių virtualių chorų: čia kompozitorius norėjo ne tik gerai techniškai sumontuoti garso takelius, bet ir atsižvelgti į kiekvieno dainininko aplinką, gyvenimą, socialinę padėtį. Todėl pastarojo choro klipe ypač daug dėmesio skiriama vaizdo raiškai.

Kompozitorius ir dirigentas Whitacre'is įkvėpė tūkstančius muzikuojančių pasaulio žmonių, sujungdamas juos visus viename vaizdo įrašė. Virtualaus choro idėją kompozitorius plėtoja ir toliau: 2013 m. pirmąkart virtualus choras buvo sukurtas realiu laiku, kai 32 dainininkai iš įvairių pasaulio šalių per *Skype* programą prisijungė prie choro, koncertuojančio scenoje (TED 2013: *Our First LIVE Virtual Choir*).

Virtualaus choro idėja netrukus pasklido po kultūros pasaulį. Su kiekvienu nauju projektu jis įgaudavo naują išraišką – papildydavo realiais instrumentais, elektronine muzika, animacija. Virtualus choras dažnai „įspraudžiamas“ į socialinius rėmus: dainuojančios vienuolės, dainavimo nesimokę vaikai, religinių mažumų saviraiška ir kt. Ši idėja leidžia dainuoti kiekvienam, reikštis ir kurti gražią muziką turint mažai medžiagos, bet naudojantis technologinėmis priemonėmis. Whitacre'ui virtualus choras – tai savo kompozicijų sklaidimas, viešinimas pasauliui pritraukiant tūkstančius žiūrovų. Po šio projekto jo muzika tapo dar populiareesnė, kompozitorius yra nuolat kviečiamas dalyvauti renginiuose, koncertuose kaip dirigentas, oratorius ir mokytojas visame pasaulyje.

3. Projektas „Virtualus choras. Lietuva“

„Virtualus choras. Lietuva“ buvo pirmas Lietuvoje tokio pobūdžio projektas, sujungęs chorinį meną ir šiuolaikinių technologijų galimybes. Projekto pagrindiniai siekiai – išskirtinėmis priemonėmis skatinti ir aktyvinti chorinį dainavimą šalyje, atlikti reikšmingą lietuvių autoriaus kūrinį, suvienyti kuo daugiau šio meno puoselėtojų ir gerbėjų. Aptariamame projekte naudojamos naujoviškos priemonės – kompiuteris, videokamera, per atstumą nutolę choristai ir virtualus dirigentas. Išskirtinio projekto pagrindinis bruožas – naujoviškas choras, išlaikantis tautiškumo dvasią ir populiarinantis chorinę muziką Lietuvoje, įtraukiantis įvairių socialinių sluoksnių atlikėjus, netaikant amžiaus cenzos. Šiuo nauju projektu norėta įprasmiti chorinio muzikavimo svarbą, skatinti chorinio meno kūrybos plėtrą bei sklaidą šalies mastu.

Projekto įgyvendinimo eigą sudarė trys etapai:

- ♦ paruošiamieji darbai (internetinės svetainės, dirigento vaizdo įrašo sukūrimas, dainos sugrojimas fortepijonu ir įrašymas, informacinės sklaidos veikla);
- ♦ vaizdo įrašų rinkimas (informacinė sklaida: plakatai, socialiniai tinklai, internetinė svetainė; chorų vadovų informavimas ir kvietimas dalyvauti, žmonių grupių rinkimas ir filmavimas Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Muzikos inovacijų studijų centre);
- ♦ projekto realizavimo darbai (garso takelių „švarinimas“, visų įrašų montavimas į vieną takelį ir vaizdo klipo kūrimas)⁵.

Internetinė svetainė www.virtualuschoras.lt buvo kuriama 2015 metų pirmą pusmetį. Kadangi tai buvo pirmas toks projektas Lietuvoje, svarbiausia buvo įvardyti jo idėją, projekto iniciatorių, išsamiai aprašyti visą darbo eigą: kaip atlikėjai turi pasirengti dalyvavimui, į ką turi atkreipti dėmesį (aprasa, apšvietimas, aplinkos garsai – neturi būti triukšmo) ir pan. Tad kuriant svetainę buvo stengiamasi visą būtiną informaciją pateikti paprastai ir aiškiai.

Įgyvendinant virtualaus choro projektą „Virtualus choras. Lietuva“ buvo siekiama surinkti kuo daugiau vaizdo ir garso įrašų. Nuo 2015 m. rugsėjo mėn. iki 2016 m. balandžio mėn. buvo gauta 100 įrašų. Tai nebuvo taip paprasta ir greitai pasiekama, kaip tikėtasi. Nepaisant projekto organizatorių iniciatyvos, trūko reklamos ir informacijos, tad pradžioje viskas vyko lėtai, ilgai teko laukti pirmųjų vaizdo įrašų. Informacija buvo skelbiama virtualaus choro internetiniame puslapyje, socialiniame tinkle *Facebook*⁶, paskleistos žinios, pranešimai spaudai įvairiuose kultūros, meno tinklalapiuose (bernardinai.lt, 7md.lt, kamane.lt ir pan.), kalbėta radijo stotyje „Laisvoji banga“ ir LRT Kultūra laidoje „Muzikinis pastišas“⁷. Siekiant kuo greičiau surinkti norimą vaizdo ir garso įrašų kiekį, buvo nuspręsta pasinaudoti LMTA Muzikos inovacijų studijų centro paslaugomis: tam tikru laiku čia buvo skelbiami filmavimai ir renkami žmonės, norintys dalyvauti projekte, tačiau neturintys galimybių to įgyvendinti namų sąlygomis.

- 5 Siekiant įgyvendinti projektą, buvo pateikta paraiška Lietuvos kultūros tarybai ir pasirašyta sutartis (Nr. S/MUZ – 159 (6.21) / 2015 08 28), pagal kurią buvo finansuota dalis projekto paruošiamųjų darbų. Virtualaus choro projekte dalyvavo viešoji įstaiga „Open Minds“, darbo vadovė ir organizatorė, dirigentė ir internetinio puslapio turinio autorė Ingrida Alonderė, LMTA garso režisieriai Julius Aglinskas, Jurgis Jarašius, garso takelio montuotojas Paulius Ramonas, vaizdo režisierė Milda Averjanovaitė, dirigavimo vaizdo ir garso klipo kūrėjas Andrius Alonderis, kūrinio fortepijonu atlikėjas Linas Balandis. Didelį informacijos skleidimo ir viešinimo darbą atliko programuotojas Antanas Rudaitis, sukūręs projekto internetinę svetainę.
- 6 „Virtualus choras. Lietuva“ *Facebook* paskyroje: https://www.facebook.com/virtualuschoras/?ref=aymt_homepage_panel.
- 7 LRT laida „Muzikinis pastišas“ 2015 11 13: http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1012320839/muzikinis_pastisas_2015_11_13_12_10.

Pirmojo lietuviško virtualaus choro dalyvių amžius buvo 11–81 metai; 94 žmonės buvo iš Lietuvos, penki dalyviai – iš JAV (Linas Polikaitis – Los Andželas; Romualdas Zableckas – Koloradas; Laisvidas ir Ilona Kisieliai – Koloradas; Irena Nakienė-Valys – Niujorkas) ir vienas iš Ispanijos – Danielius Monteagudo-Garcia.

Vienas svarbiausių projekto baigiamųjų darbų buvo vaizdo įrašų montažas. Ilgai svarstyta, kaip patraukliai ir kokiomis priemonėmis vaizdo montaže atspindėti pirmą lietuvišką virtualų chorą. Po ilgų diskusijų nuspręsta žiūrovams pateikti jūros imitaciją plokščia animacija: lėtai banguodama jūra priartina ir nutolina atlikėjų bei dirigentės veidus. Šis variantas labiausiai įprasmina dainos charakteristiką: lėta, „liūliuojanti“ melodija, lėtas tempas ir ramus ritmas, ilgos frazės (2 pav.).

Projekto vaizdo montažas ryškus ir išskirtinis. Vizualus dainos „Kur giria žaliuoja“ atlikimas jūros fone kartu imituoja miško ramumą ir medžių siūbavimą, nors ekrane vyrauja mėlyna, turkio ir žalsva spalvos. Dirigentės ir dainininkų vaizdai keičiasi pagal dainos formą bei režisūrinius sprendimus: pradžioje rodomas dirigentės mostas, nurodantis chorui įstoti, o vėliau „įsisiūbuoja“ choro „jūra“. Vietomis, kai dainuoja tik merginų ar vaikinių grupė, atitinkamai rodomi tik jie.

Be jūros, buvo sukurta antra animacija, labiausiai atspindinti dainos pavadinimą. Dainininkų veidai buvo įmontuoti medžių lapuose. Toks neįprastas vaizdas labai tiko šiam projektui bei dainos žodžių įprasminimui (3 pav.).

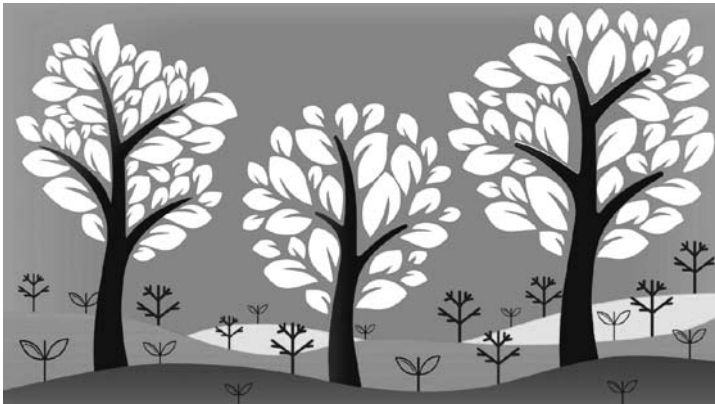
Nusprendus sukurti projektą „Virtualus choras. Lietuva“, buvo daug svarstoma, kaip ir kur būtų galima jį pristatyti. Projekto darbams įsisiūbavus, lietuviško virtualaus choro kūrėjai sulaukė pasiūlymo parodyti virtualų chorą renginyje „Kultūros naktis“. Šio kasmetinio renginio organizatoriai susidomėjo projektu ir palankiai įvertino galimybes jį pristatyti 2016 m. birželio 17 d. koncerte, kuris įvyko LMTA Centrinų rūmų vidiniame kieme. Toks pasiūlymas atvėrė galimybę pamatyti projektą kuo didesniai žmonių skaičiui. Pristatymo metu virtualų chorą papildė gyva instrumentinio ansamblio improvizacija.

4. Juozo Gudavičiaus kūrinio „Kur giria žaliuoja“ pasirinkimas virtualiam chorui, jo interpretacija ir technologijų vaidmuo

Projekto „Virtualus choras. Lietuva“ dalyviai atlieka Juozo Gudavičiaus (1863–1938) dainą „Kur giria žaliuoja“ (ž. Ksavero Sakalausko-Vanagėlio (1869–1946)). Šis kūrinys yra svarbus Lietuvos choriniam gyvenimui: jis nuolat skamba Dainų šventėse, svarbiausiose chorų renginiuose, yra bene visų Lietuvos chorų repertuare. Dainos populiarumo priežastys yra jos turinio aktualumas ir meninis patrauklumas: Vanagėlis sukūrė

2 pav. Virtualus choras – galutinis vizualizacijos variantas

3 pav. Virtualus choras – girios vizualizacija

žodžius apie Tėvynės gamtos grožį, liaudies moralinių ir tautinių jausmų tyrumą, kvietimą vienytis. Kompozicija „Kur giria žaliuoja“ atitiko ir virtualaus choro projekto idėją vienijančius segmentus – *choras* ir Lietuva. Svarbu, kad šio kūrinio savybės buvo parankios numatant techninius virtualaus choro realizavimo darbus: lėtu tempu, nesudėtinga ritmika įrašytas partijas lengviau sudėti į bendrą choro takelį, nekeičiant esminių skambėjimo principų – įstojimų ir žodžių „nuėmimų“ vienu metu, kvėpavimo dažnumo, frazuočių ir pan.

Kūrinio „Kur giria žaliuoja“ forma – trijų nereprizinio tipo, nesimetriškų dalių. Aštuonis teksto posmus Gudavičius padalijo pusiau po keturis posmus: du pirmi posmai tenka pakartotai pirmajai daliai, trečias – vidurinei, ketvirtas – trečiajai, antrajai daliai, atitinkamai, tenka penktas–aštuntas posmai. Dalys kontrastuoja viena su kita teminiu, faktūros, tempo atžvilgiu, tačiau ši asimetrija negriauna muzikinės darnos. Pirmoji dalis chorališka, melodija siauro diapazono, lėta akordų kaita grindžiama pagrindinėmis harmonijos funkcijomis. Vidurinė dalis (3 ir 6 posmai) kontrastuoja su pirmąja tembro atžvilgiu – ją atlieka tik moterų balsai, naudojamas aukštesnis registras. Trečioji dainos dalis – iškilminga, himninė: čia naudojamas vyrų balsų unisonas ne tik pabrėžia fanfariinių intonacijų melodijos galingumą, jos skanduojamąjį pobūdį, bet ir pajvairina faktūros raišką. Dalies pabaigoje įsitraukia ir moterų balsai, 4 ir 8 posmai užbaigiami *forte* dinamika ir pakilia nuotaika.

Projekte „Virtualus choras. Lietuva“ Gudavičiaus daina interpretuojama atsižvelgiant į jau tradicija tapusį šio kūrinio atlikimą, griežtai laikantis gaidose nurodyto tempo, dinamikos, frazotės. Šio kūrinio atlikimo tempas dažniausiai sulėtėja tik tada, kai atliekamas išskirtiniuose renginiuose – pavyzdžiui, Dainų šventėje. Kai ją atlieka vienas choras, tempas dažniausiai būna labiau kintantis ir laisviau interpretuojamas: gali būti ir greitesnis, ir lėtesnis – tai priklauso nuo dirigento požiūrio. Pavyzdžiui, paskutiniai keturi kūrinio taktai gana dažnai būna skirtingai diriguojami ir choristų interpretuojami: 30-ame takte pirmoje ir/arba antroje (4 ir/arba 8 posme) dalyse dirigentai „įdeda“ fermatas ant pirmojo arba antrojo skiemens. Pirmoje dalyje (4 posme) rečiau pasitaiko tokių interpretacijų, tačiau antroje fermatos dažnesnės (4 pav.).

29 30 31 32

dai - nos ber - ne - lio skam - ba taip gra - žiai!
si - nos i vie - ny - be, vis lik - sim drau - ge!

4 pav. Juozas Gudavičius, „Kur giria žaliuoja“; 29–32 taktuose nurodytos kartais atliekamos fermatos

Projekte „Virtualus choras. Lietuva“ dirigentė Ingrida Alonderė pasirinko tokį kūrinio atlikimo tempą, kuris atitinka nurodytą natose. Abi kūrinio dalys pradedamos vidutiniu tempu (*Andante con moto*), kuris palėtėja (pagal natų užrašymą) dainuojant merginų grupei nuo 17-o takto (su prieštakčiu). 25-ame takte (su prieštakčiu) dainuojant vyrų grupei ir 29-ame (su prieštakčiu) įstojant likusiems balsams, sugrįžta pradinis tempas. Vyrų grupei skirtose natose parašyta *Allegro moderato*, tačiau, norint išlaikyti kūrinio vientisumą bei numatant darbą su techninėmis detalėmis, išlaikytas vienodas vidutinis tempas. Pirmo posmelio pabaigoje (29–32 taktai) nėra *ritardando* (it. – retinant) ir fermatų (30 taktas), antrojo pabaigoje (29–32 taktai) tempas lėtinamas.

Paprastai atliekant šį kūrinį stengiamasi išlaikyti frazių vientisumą, išdainuoti neat-sikvepiant po keturis taktus (1–4, 5–8 taktai). Taip logiškai rutuliojasi kūrinio tėkmė ir nepertraukiama muzikinė mintis. Tačiau projekte „Virtualus choras. Lietuva“ dainininkai savo partiją dainavo po vieną; būtent dėl šios priežasties dauguma choristų vaizdo įrašuose dainavo dažniau atsikvepdami, nei buvo rodoma dirigento vaizdo įrašė.

Interpretuojant dainą „Kur giria žaliuoja“, lietuviškame virtualiame chore buvo stengiamasi išlaikyti tokią dinamiką, kokią nurodyta autoriaus redakcijoje. Projekto „Virtualus choras. Lietuva“ dirigentės vaizdo įrašė dinamika taip pat rodoma pagal natų redakciją, tačiau dauguma mėgėjų dainininkų, siuntusių vaizdo įrašus, mažai į tai kreipė dėmesį, todėl vėliau kilo problemų bandant suvesti garso įrašus į vieną bendrą garso takelį.

„Virtualus choras. Lietuva“ darbai ir įgyvendinimas truko dvejus metus. Kadangi toks projektas pirmasis Lietuvoje, buvo sunku įsivaizduoti, kaip į jį reaguos žmonės, ar pavyks pritraukti dainininkus naujoviška, dar neišbandyta idėja. 100 surinktų įrašų byloja, kad daugiausia domėjosi choro dainininkai iš didžiųjų miestų ir užsienio lietuviai iš Jungtinių Amerikos Valstijų. Sunkiausia buvo sudėti visus vaizdo įrašus į vieną virtualų chorą – toks iššūkis pirmą kartą teko garso ir vaizdo režisieriams – ir sukurti estetišką J. Gudavičiaus dainos chorui „Kur giria žaliuoja“ apipavidalinimą, kuris turėjo būti spalvingas ir traukiantis akį, kaip atsvara ir kontrastas lėtam muzikos tempui ir banguojančiai melodijai. Visi kūrybiniai sumanymai buvo įgyvendinti ir sudėti į pirmąjį lietuvišką virtualų chorą.

Kuriant virtualų chorą, didžiausias vaidmuo teko technologijoms. Sumanytas projektas, kuris būtų pasiekiamas bet kokio amžiaus, visų socialinių sluoksnių žmonėms, turbūt yra puikus šiuolaikiškumo pavyzdys siekiant sujungti žmones, priminti bei populiarinti chorinį dainavimą. Įgyvendinant tokias idėjas, dažnai tenka susidurti su techniniais nesklendumais. Techniškai sudėtingiausia buvo sujungti vaizdo ir garso įrašus į atskirus vienetus. Garso takelio montažas buvo bene sudėtingiausias uždavinys.

Formuojant virtualaus choro garsą teko iškarpyti ar pritildyti skirtingą žodžių tarimą, netikslų intonavimą, neritmiškumą, triukšmą garso įrašo aplinkoje, labai stiprų, garsų kvėpavimą ir pan. Teko atsisakyti maždaug 50 proc. atsiųstų garso įrašų vien dėl to, kad buvo neįmanoma pašalinti trikdžių, gadinančių galutinio garso takelio visumą. Reikia pažymėti, kad idėjos autorius Whitacre'is savo virtualiuose choruose taip pat negalėjo išnaudoti visų jam atsiųstų įrašų ir sujungti tiek žmonių balsų (tūkstančius!) į vieną chorą.

Paminėsime būdingiausias vaizdo ir garso įrašus siuntusių atlikėjų klaidas: dainininkai tarė ne tuos žodžius, per anksti, per vėlai įstojo ar „nuėmė“ žodžio skiemenį, skubėjo, nežiūrėjo į dirigentą, dainavo savo tempu, be dinamikos, aukštesni balsai (sopranai, tenorai) vietomis neintonavo. Taigi vienam gerai dainuoti chorinės partitūros partiją yra labai sunku, o ypač tokią lėtą ir lyrišką dainą, kuriai reikia daug pastangų, kvėpavimo atramos bei tikslios intonacijos.

Darbo metu išryškėjo du svarbiausi dideli skirtumai tarp tradicinio ir virtualaus choro. Pirma – tai vaizdo klipas, o ne gyvas atlikimas. Žiūrint vaizdo klipą visas dėmesys tenka vaizdai – kokie atlikėjai matyti, kaip jie atrodo. Nebelieka pirminio kūrinio prado – kas dainuojama, kodėl dainuojama. Žinoma, choro meno profesionalai į tai gali reaguoti ir skeptiškai. Tačiau kuriant tokius projektus galvojama, ką nauja ir naudinga pasiūlyti choro muzikos mylėtojams, kas visus galėtų vienyti ir skatintų dainuoti. Galima tiesiog namie paspausti mygtuką ir įsitraukti į tokio pobūdžio globalią veiklą. Antra – dirigento įvaizdis. Virtualiame chore iš priekio matomas dirigentas nufilmuojamas, o vaizdo įrašas įkeliamas į internetinę erdvę. Toks filmavimas paprastai gali užtrukti nuo 3 iki 10 kartų diriguojuojant kūrinį. „Virtualus choras. Lietuva“ vaizdo klipe jo įvaizdis yra kaip atskiro dalyvio, viską sujungiančio. Judesiai, išraiška, veido mimika išlieka tokie patys, kokie būtų ir stovint scenoje prieš chorą, tačiau virtualioje erdvėje jis matomas visiems, ne tik dalyviams, iš priekio. Dažnai choro dirigentas pernelyg susikoncentruoja į aiškių ir logiškai pagrįstų interpretacijos kriterijų paiešką, o tai susiaurina apibrėžiamą meno kūrinio prasmę. Virtualiame chore jis įgyja kitokį pavidalą, tokiose skirtingose interpretacijose kūrinys nepraranda savo tapatybės, atvirkščiai, meno kūrinio esmė skleidžiasi per atlikimo ar perskaitymo variacijas.

Pirmojo Lietuvoje virtualaus choro sėkmė ir 2016 m. Lietuvoje apsilankiusio kompozitoriaus Whitacre'o palaikymas paskatino 2018 m. imtis antrosios projekto dalies, kuri skirta Lietuvos 100-mečiui. „Šiomet minimas Lietuvos valstybės 100-metis pasufleravo projekto repertuaro pasirinkimą. Pirmiausia nutarėme atlikti *Tautišką giesmę*, kurią diriguoti pakvietėme Lietuvos nacionalinės filharmonijos meno vadovą ir vyriausiąjį dirigentą Modestą Pitrėną, o kartu inicijuoti specialiai virtualaus choro medijai skirtą naujo opuso sukūrimą. Su šiuo pasiūlymu kreipėmės į vieną ryškiausių lietuvių choro

muzikos autorių ir praktikų, kompozitorių, choro *Jauna muzika* meno vadovą ir dirigentą Vaclovą Augustiną“, – dalijosi mintimis projekto iniciatorė Ingrida Alonderė. „Įjungiau nenutrūkstamo skambėjimo funkciją, atsisėdau ant supamosios kėdės, užsimerkiau ir leidau tam skambančiam trigarsiui giliai giliai įsiskverbti mano sąmonėn, gal net užsnūdau. Sanctus, sanctus, sanctus – skambėjo galvoj, lyg tolimų varpo dūžių aidas“, – apie naują kūrinį *Sanctus* kalbėjo Augustinas. Antrasis virtualus choras jau surinko daugiau dalyvių: „Tautišką giesmę“ gieda 164, *Sanctus* – 79 dainininkai. Šiais metais dainininkų sąrašą papildė ir daugiau užsienio lietuvių iš JAV, Austrijos, Ukrainos, Venesuelos, Rusijos bei užsieniečių iš Austrijos, Ukrainos ir Ispanijos.

„Virtualus choras: Lietuva [Vol. 2]“ pirmą kartą skambėjo 2018 m. rugsėjo 3 dieną.

Išvados

- ◆ Choras (ir žanras, ir atlikėjas) kinta ir įgauna vis kitų bruožų, kaip ir visos šių dienų naujovės. Technologijos, instaliacijos ir šviesos, neįprastos erdvės, internetinė erdvė – šie svarbūs elementai tapo šiuolaikinio choro pasirodymų ir kompozicijų atlikimo dalimi. Naujausia šiuolaikiškumo išraiška chorinėje muzikoje – virtualaus choro atsiradimas.
- ◆ Virtualaus choro pradininkas Whitacre'is įrodė, kad chore gali dainuoti visi: jauni ir vyresnio amžiaus, profesionalai ir mėgėjai. Šiuolaikinėmis priemonėmis jis sukuria ne tik garso, bet ir vaizdo kūrinius, kurie iš kitų chorinių kompozicijų išsiskiria originalumu ir estetikos skaidrumu.
- ◆ Kuriant pirmą virtualų chorą Lietuvoje tapo akivaizdu, kad idėja labai originali ir patraukli visiems, norintiems dainuoti. Susipažinus su literatūra ir šaltiniais, išanalizavus Whitacre'io virtualius chorus, tokio pobūdžio projektas buvo sukurtas Lietuvoje ir pristatytas plačiajai visuomenei 2016 m. birželio 17 d. renginyje „Kultūros naktis“.
- ◆ Pirmojo lietuviško virtualaus choro projekto darbai ir įgyvendinimas truko dvejus metus. Kadangi tai buvo pirmasis toks projektas Lietuvoje, sunku buvo įsivaizduoti, kaip į tai reaguos žmonės, ar pavyks pritraukti dainininkus naujoviška, dar neišbandyta idėja. 100 surinktų įrašų byloja, kad daugiausiai projektu domėjosi dainininkai iš didžiųjų Lietuvos miestų ir tik keletas užsienio lietuvių. Sunkiausia buvo sudėti visus vaizdo įrašus į vieną virtualų chorą – toks nemenkas iššūkis teko pirmą kartą tai darantiems garso ir vaizdo režisieriams, animacijos kūrėjams.

- ◆ Juozo Gudavičiaus „Kur giria žaliuoja“ virtualiam chorui buvo pasirinkta todėl, kad yra gerai žinoma choristams ir chorvedžiams, dažnai atliekama koncertuose, Dainų šventėse. Sukeliant visus įrašus į vieną bendrą garso takelį, buvo prieita prie išvados, kad Whitacre'is tikriausiai taip pat nepanaudojo visų jam atsiųstų garso įrašų. Galima daryti prielaidą, kad tik geresnės techninės galimybės leistų tinkamai apdoroti ir panaudoti daugiau įrašų (gal net visus) virtualaus choro sukūrimui.
- ◆ Naujoviško choro idėja Lietuvoje jau prigijo ir tampa tradicija: Virtualaus choro [Vol. 2] premjera įvyko 2018 m. rugsėjo 3 dieną.

*Įteikta 2018 07 15
Priimta 2018 09 01*

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

- Ambrzejus, B. Choras. *Muzikos enciklopedija (A–H)*. T. 1. Vilnius, 2000, p. 249.
- Cantores Connexi. Prieiga per internetą: <http://cantoresconnexi.org/en/> [žiūrėta 2015 06 27].
- Coccocia, L. Embracing the Latency: the Virtual Choir and Global Communication. Prieiga per internetą: http://www.huffingtonpost.com/laura-cococcia/embracing-the-latency-the_b_4501209.html [žiūrėta 2015 10 12].
- Definition. Virtual Choir. Prieiga per internetą: <https://whatis.techtarget.com/definition/Virtual-Choir> [žiūrėta 2015 10 12].
- Dominic de Souza. Virtual Choir of 90 Voices Sing Haunting „Soma Christou“ Hymn. Prieiga per internetą: <https://churchpop.com/2015/08/22/virtual-choir-of-90-voices-sings-haunting-soma-christou-hymn/> [žiūrėta 2015 10 13].
- Eric Whitacre. Research Contexts for Sound and Vision. <https://www.slideshare.net/EleanorMcPhee/research-context-for-sound-and-vision> [žiūrėta 2014 11 25].
- Eric Whitacre's Virtual Choir. Prieiga per internetą: <https://ericwhitacre.com/the-virtual-choir/about> [žiūrėta 2015 11 05].
- Giford, K. Contemporary Music 1945–2000. Prieiga per internetą: <http://www.humanitiesweb.org/spa/cil/ID/10> [žiūrėta 2015 12 04].
- Jenkins, K. The Armed Man film. Prieiga per internetą: http://www.armedmanfilm.com/The_Armed_Man/Karl_Jenkins.html [žiūrėta 2016 01 03].
- Leading the world in song – virtuality. Prieiga per internetą: <http://edition.cnn.com/2011/OPINION/04/07/whitacre.virtual.choir/index.html> [žiūrėta 2014 10 21].
- Mačikėnas, B. *Vadovavimo chorui metodika*. Kaunas, 1981.
- Monica Clark. 93 Nuns From 24 Different Countries Join Forces For One Amazing Virtual Choir. Prieiga per internetą: https://www.huffingtonpost.com/2014/09/12/youtube-nuns-virtual-choir_n_5812938.html?guccounter=1 [žiūrėta 2015 11 04].
- Simon Jeff. Elan of life. Prieiga per internetą: <https://elanoflife.wordpress.com/category/native-american/> [žiūrėta 2015 11 05].

- Startuoja projektas „Virtualus choras: Lietuva [Vol. 2]. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/veidai/kultura/startuoja-projektas-virtualus-choras-lietuva-vol-2.d?id=77358907> [žiūrėta 2018 03 07].
- TED 2013: Our First LIVE Virtual Choir. <https://ericwhitacre.com/blog/ted-2013-our-first-live-virtual-choir> [žiūrėta 2018 06 22].
- Virtual Choir. The Angle Band Project. Prieiga per internetą: <http://angelbandproject.org/our-work/initiativesvirtualchoir/> [žiūrėta 2015 10 12].
- Virtualus choras LIETUVA [Premjera]. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=z-pnd9yqTwo&t=4s> [žiūrėta 2016 16 19].
- Virtualus choras Lietuva. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=Sq-f8H7FCvU&t=59s> [žiūrėta 2016 16 19].
- Virtualus choras. Prieiga per internetą: <http://www.virtualuschoras.lt> [žiūrėta 2018 06 22].
- Whitacre, E. Biography. Prieiga per internetą: <http://ericwhitacre.com/biography> [žiūrėta 2014 09 15].
- Žymų archyvai: virtualus choras. Prieiga per internetą: <http://www.draugauki.me/tag/virtualus-choras/> [žiūrėta 2014 10 17].

VAIZDO IR GARSO ĮRAŠŲ NUORODOS

- Eric Whitacre. Virtual Choir 1: „Lux Aurumque“. Prieiga per internetą: <https://ericwhitacre.com/the-virtual-choir/history/vc1-luxaurumque> [žiūrėta 2014 10 27].
- Eric Whitacre. Virtual Choir 2: „Sleep“. Prieiga per internetą: <https://ericwhitacre.com/the-virtual-choir/history/vc2-sleep> [žiūrėta 2014 10 27].
- Eric Whitacre. Virtual Choir 3: „Water Night“. Prieiga per internetą: <https://ericwhitacre.com/the-virtual-choir/history/vc3-waternight> [žiūrėta 2014 10 27].
- Eric Whitacre. Virtual Choir 4: „Fly to Paradise“. Prieiga per internetą: <https://ericwhitacre.com/the-virtual-choir/history/vc4-flytoparadise> [žiūrėta 2014 10 27].
- Liquid Church Virtual Christmas Choir. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=bhhxfARVIfM> [žiūrėta 2015 09 26]
- Muzikinis pastisas*, 2015 11 13. Prieiga per internetą: http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1012320839/muzikinis_pastisas_2015_11_13_12_10.
- „Nada Te Turbe“ – A Virtual Choir of Carmelites. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?t=1&v=yCy0a5eHgVs> [žiūrėta 2015 09 26].
- „Nada Te Turbe“ – A Virtual Choir of Carmelites. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?t=1&v=yCy0a5eHgVs> [žiūrėta 2015 09 26].
- „Sleep“ – Eric Whitacre – Message and Singin from Britlin. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=3xGBWhWgydw> [žiūrėta 2015 10 24].
- „Soma Christou“. Virtual Choir. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=-V7Ap1sIenA> [žiūrėta 2015 10 13].
- „We are one Mitakuye–Oyasin“. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=-sJSDVAqgmI> [žiūrėta 2015 09 26].

Virtual Choir: Roots and Premiere in Lithuania

SUMMARY. The article presents an analysis of the emergence of the virtual choir, a review of American composer Eric Whiteacre's (1970) work, and discusses the project "Virtualus choras. Lietuva" (Virtual Choir. Lithuania) – the first of its kind in Lithuania. Most attention is given to virtual choirs, the artistic and technical work involved in their creation, the analysis of interpretations of Whiteacre's compositions and presentation of the virtual choir project in Lithuania. The aim of this paper is to reveal the features of the virtual choir. The objectives were to analyse this new way of performing choir works, to discuss the most prominent examples of virtual choirs, to conduct an interpretative analysis of them, and to see the realisation of this kind of project for the first time ever in Lithuania. Descriptive, comparative and interpretative analyses, and the empirical and applied research methods were applied in order to complete this paper. The hypothesis that was raised is that having become familiar with the available literature and sources, and having analysed Whiteacre's virtual choirs, creation of a project of this kind was found to be possible in Lithuania.

KEYWORDS:

virtual choir,
Eric Whiteacre,
Virtualus choras. Lietuva,
Juozas Gudavičius'
Kur giria žaliuoja.